

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВЦІВ ДОДАТКОВОЮ ЖИТЛОВОЮ ПЛОЩЕЮ

Статтю присвячено дослідженню нормативно-правових колізій та відповідних практичних проблем, що виникають у процесі реалізації науковцями права на додаткову житлову площу та визначення шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання цього питання.

Ключові слова: житлова площа, житловий кодекс, науковці.

Статья посвящена исследованию нормативно-правовых коллизий и соответствующих практических проблем, возникающих в процессе реализации учеными права на дополнительную жилую площадь и определение путей совершенствования нормативно-правового регулирования данного вопроса.

Ключевые слова: жилая площадь, жилищный кодекс, ученые.

The article investigates the regulatory conflicts and relevant practical problems arising in the implementation of the rights of scientists to additional living space and to identify ways of improving legal regulation of this issue.

Key words: living area, housing code, and scientists.

Науковці є наріжним каменем технологічного, економічного та, відповідно, соціального прогресу української держави. Принаймні, мають бути. Зважаючи на їхню основоположну роль у розвитку будь-якої галузі господарства, їм мають бути створені адекватні і, відповідно, комфортні робочі та житлові умови. Проте, окремі недоліки нашого житлового законодавства не дають науковцям реалізувати передбачене законом право на додаткову житлову площу, що негативно відображається на їх загальній працездатності і, відповідно, є неприйнятним у сучасних умовах.

Зазначене вище робить дослідження та вирішення цієї проблеми важливим та актуальним завданням для української влади, а ту частину, що відноситься до дослідження – темою для цієї наукової роботи. Однак ця проблема є малодослідженою на сучасних вітчизняних теренах.

Метою статті є дослідження нормативно-правових колізій та відповідних практичних проблем, що виникають у процесі реалізації науковцями права на додаткову житлову площу та визначення шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання цього питання.

В Україні право науковців на житлову площу регулюється такими основними нормативно-правовими актами: Конституцією України (а саме – статтями 47 та 48 [1], які, проте, ми розглядати у рамках статті не будемо через надто загальний характер положень, що в ній викладаються), Житловим кодексом Української Радянської Соціалістичної Республіки від 30.06.1983 [2],

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 [3], Постановою Ради Міністрів УРСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 «Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР» [4].

Житловий кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки визначає основні принципи та інститути житлового права України, зокрема визначаючи порядок визначення норм забезпечення житловою площею та порядок постановки на квартирний облік. Зокрема, стаття 47 передбачає, що норма жилої площі встановлюється у розмірі 13,65 квадратних метрів на одну особу, а наступна стаття – № 48, передбачає визначення розміру жилих приміщень, що надаються громадянам, та констатує, зокрема, що «Жиле приміщення надається громадянам у межах норми жилої площі, але не менше розміру, який визначається Кабінетом Міністрів України і Федерацією професійних спілок України» [2]. Стаття є суттєвим джерелом правових колізій та практичних проблем, що виникають у процесі реалізації науковцями права на додаткову житлову площу, що буде видно з витягів з двох наступних нормативно-правових актів, проте буде розглянуто в цій статті.

Постанова Ради Міністрів УРСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 «Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській

РСР» має своїм підґрунтям згадану вище статтю 48 ЖК УРСР. Цей нормативно-правовий акт, серед іншого, містить таку, дуже важливу в рамках досліджуваного питання, норму, що є подальшою відсилкою та, відповідно, підставою для подальших колізій: «Жиле приміщення надається громадянам у межах 13,65 квадратного метра жилої площі на одну особу, але не менше рівня середньої забезпеченості громадян жилою площею в цьому населеному пункті» [4]. Застосування цієї норми породжує широке варіювання розмірів жилих приміщень, якими забезпечуються громадяни, при цьому – часто значно в менших розмірах, за максимально допустиму за звичайних обставин норму, що передбачається 47 статтею Житлового кодексу УРСР.

І, врешті-решт, нормативно-правовий акт, що послугував підставою для самої можливості існування цієї наукової роботи – Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991. Стаття, що цікавить нас найбільше, це стаття 24 цього закону, в частині 29: «Науковим працівникам, які мають науковий ступінь кандидата або доктора наук, для забезпечення умов для наукової діяльності надається в установленому законодавством порядку додаткова жила площа у вигляді кімнати (кабінету) або в розмірі до 20 кв. метрів. Зазначена додаткова жила площа оплачується в одинарному розмірі» [3].

Для реалізації зазначеного права науковий співробітник повинен встати на квартирний облік. І тут ми стикаємося з основною проблемою: ця дія вимагає бути забезпеченим житловою площею нижче рівня, який визначається «в порядку, що встановлюється Радою Міністрів Української РСР і Українською республіканською радою професійних спілок» («жилі приміщення надаються тільки громадянам, які перебувають на обліку потребуючих поліпшення житлових умов») [2]. Це – перший етап проблеми реалізації науковцями права на додаткову жилу площу.

Перша колізія з'являється при визначенні норми житлової площі, враховується при постановці на квартирний облік.

Згідно з Житловим кодексом УРСР, норма житлової площі встановлюється в розмірі 13,65 квадратного метра на одну людину. Наступна ж стаття ЖК УРСР передбачає, що «житлове приміщення надається громадянам у межах норми житлової площі, але не менше розміру, який визначається Кабінетом Міністрів України і Федерацією професійних спілок України» [2].

Згідно ж Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, що є передбаченим у попередньому абзаці нормативно-правовим актом, «Жиле приміщення надається громадянам у межах 13,65 квадратного метра жилої площі на одну особу, але не менше рівня середньої забезпеченості громадян жилою площею в цьому населеному пункті» [4], що призводить до

зниження даної норми, часто, практично вдвічі (наприклад, у Києві рівень середньої забезпеченості житловою площею на одну особу становить 9 кв. м, а норма житлової площі для визнання особи, яка потребує поліпшення житлових умов визначається як 7,5 кв. м) [5].

На підставі аналізу згаданих вище нормативно-правових актів, з'ясовується, що для постановки на квартирний облік норма, встановлена ЖК, практичного значення не має, адже особою, що має потребу в поліпшенні житлових умов і яка може бути взята на квартирний облік, може вважатися лише та людина, яка забезпечена житлом менше рівня, встановлений не в самому законі, а в підзаконному акті, який відсилає нас до актів органів місцевого самоврядування. Таким чином, норма в розмірі 13,65 кв. м, що передбачена у ЖК УРСР [2] може вважатися максимальною не для постановки на квартирний облік, а лише для розподілу житла серед осіб, які вже перебувають на цьому обліку.

Також ми стикаємося з протиріччями між передбаченим законодавством використанням даних статистичної звітності та самим законодавством. Як було вже зазначено вище, в різних територіальних общинах України органами місцевого самоврядування встановлюються свої норми житлової площі, на розмір яких впливають дані статистичної звітності – рівень середньої забезпеченості громадян жилою площею в цьому населеному пункті. Таке становище позбавляє багатьох громадян можливості реалізувати право на отримання житла від держави, адже існуючі норми житлової площі в одних територіальних общинах можуть дати людині право стати на облік, а в інших територіальних общинах таке право буде в неї відсутнє. Відповідно, в одній частині нашої держави конституційне право на житло може бути виконано, а в іншому – ні. З точки зору Конституції України, така ситуація не є прийнятною, адже згідно зі ст. 24 КУ «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [1].

Другий етап проблеми реалізації права науковців на додаткову жилу площу – сама процедура надання/отримання житла, в тому числі – додаткових квадратних метрів, право якого передбачено законом.

ЖК УРСР передбачає, що окремим категоріям громадян може надаватися додаткова жила площа, понад встановлену норму [2]. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачає, що однією з таких категорій є науковці, що мають науковий ступінь кандидата чи доктора наук (у розмірі до 20 кв. м додаткової площі) [3].

Навіть якщо науковець зміг встати на облік громадян, що потребують поліпшення житлових умов, прогалини законодавства унеможливають адекватну реалізацію цього права, адже незважаючи на наявність у законі відсилання до спеціальних норм, самих цих норм житлове законодавство України не містить. У результаті маємо таку ситуацію: надійшла черга науковця і він може вимагати надання додаткової жилої площі. Але ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» містить вказівку лише на максимальний розмір додаткової площі, але не містить мінімального розміру останньої. Це у свою чергу дає привід для подальших проблем і зловживань, аж до ненадання додаткових метрів науковим працівникам. Як результат, можлива ситуація, коли науковець, отримавши по черзі житло в рамках загальної норми, фактично втрачає можливість реалізувати право на додаткову площу.

Отже, як ми визначили вище, реалізація науковцями права на додаткову жилу площу є надзвичайно проблемним питанням (у тому числі, упритул зачіпаючи Конституцію України) і потребує якомога швидшого удосконалення правового регулювання.

В ідеалі необхідно дещо змінити текст Конституції України, а саме ст. 24, проте вона вимагає ґрунтовної переробки і, оскільки процедура зміни тексту Конституції є дуже громіздкою і ускладненою (КУ відноситься до так званих «жорстких» конституцій), ми будемо реалістами і сконцентруємо свою увагу на змінах у Житловому кодексі УРСР та іншому законодавстві і будемо вважати, в рамках статті, що зміни внести до неї не є можливим.

По перше, статтю 48 ЖК УРСР слід викласти у редакції «Жиле приміщення надається громадянам у межах норми жилої площі, але не менше 10 квадратних метрів на одну особу та не менше розміру, який визначається Кабінетом Міністрів України і Федерацією професійних спілок України. При цьому враховується жила площа в жиллому будинку (квартирі), що перебуває у приватній власності громадян, якщо ними не використані житлові чеки». Встановлення мінімальної межі зменшення наданої жилої площі дозволить як покращити становище громадян, так і усунути можливі зловживання у цій сфері.

Відповідно, по-друге, необхідно буде частину першу пункту 53 Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР викласти у наступній редакції: «Розмір жилого приміщення, що надається, визначається органами місцевого самоврядування, у межах від 10 до 13,65 квадратних метрів жилої площі на одну особу, але не менше рівня середньої забезпеченості громадян жилою площею в цьому населеному пункті. При цьому враховується жила площа у жиллому будинку

(квартирі), що перебуває у приватній власності громадян, якщо ними не використані житлові чеки». За умови незмінності Конституції України, даний захід дозволить значно зменшити дискримінацію населення, залежно від їхнього місця проживання.

По-третє, у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» частину 29 статті 24 слід викласти у редакції «Науковим працівникам, які мають науковий ступінь кандидата або доктора наук, для забезпечення умов для наукової діяльності надається в установленому законодавством порядку додаткова жила площа у вигляді кімнати (кабінету) або в розмірі 20 кв. метрів. Зазначена додаткова жила площа оплачується в одинарному розмірі». Встановлення такої жорсткої норми дозволить як значно покращити життєві умови наукових працівників, так і поживити комунальне та державне будівництво і повністю знищить можливе зловживання відповідальних органів у цій сфері.

По-четверте, на законодавчому рівні необхідно передбачити визнання осіб, що мають право на отримання додаткової житлової площі, такими, що потребують поліпшення житлових умов. Зокрема, частину 1 ст. 34 ЖК УРСР викласти у редакції:

«Потребуючими поліпшення житлових умов визнаються громадяни:

1) забезпечені жилою площею нижче за рівень, що визначається в порядку, встановлюваному Радою Міністрів Української РСР і Українською республіканською радою професійних спілок;

2) які проживають у приміщенні, що не відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам;

3) які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, у зв'язку з чим не можуть проживати в комунальній квартирі або в одній кімнаті з членами своєї сім'ї. Перелік зазначених захворювань затверджується Міністерством охорони здоров'я Української РСР за погодженням з Українською республіканською радою професійних спілок;

4) які проживають за договором піднайму жилого приміщення в будинках державного або громадського житлового фонду чи за договором найму жилого приміщення в будинках житлово-будівельних кооперативів;

5) які проживають тривалий час за договором найму (оренди) в будинках (квартирах), що належать громадянам на праві приватної власності;

6) які проживають у гуртожитках;

7) які мають право на отримання додаткової житлової площі».

Це усуне всі колізії, що виникають у ситуації, коли науковець не може реалізувати своє право на додаткову жилу площу, внаслідок неможливості постановки на облік громадян, що потребують поліпшення житлових умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 – Ст. 141.
2. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983 // Відомості Верховної Ради. – 1963. – Додаток до № 28. – Ст. 573.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
4. Постанова Ради Міністрів УРСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 «Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1977-12.
5. Поліщук М. С. Проблема реалізації права на додаткову житлову площу науковими працівниками / М. С. Поліщук // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 5.

Рецензенти: Тимофеев С. П., к.держ.упр.;
Палагнюк Ю. В., к.політ.н., доцент.

© Дейнеко О. Т., 2014

Дата надходження статті до редколегії 08.05.2014 р.

ДЕЙНЕКО О. Т. – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: нормативно-правові аспекти та шляхи їх удосконалення щодо забезпечення науковцям права на додаткову житлову площу.